

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Hazratqulov Mutallib Rashidovich¹

Gulyamova Nigina Azimovna²

¹*Samarqand davlat universiteti Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),*

²*Samarqand davlat universiteti O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti magistranti*

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA TANQIDIY FIKRLASHNING AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish bo'yicha va shu bilan birgalikda o'qituvchilarning o'quv dasturlarida ko'proq amalish mashg'ulotlarga tayangan holda integratsiya qilinishi kerakligi haqida fikr va mulohazalari keltirilgan. O'quvchilarda mustaqil ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishda o'quvchi-yoshlarning tanqidiy fikrlashi va o'z faoliyatiga munosabatlarini o'zgartirish masalasi o'ta muhimdir.

Kalit so'zlar: Tanqidiy fikrlash, o'qituvchilarning fikrlari, o'qituvchilarning malakasini oshirish, boshlang'ich ta'lim, Yevropa maktablari.

Аннотация: В данной статье представлены взгляды и мнения учащихся начальных классов о формировании навыков критического мышления и в то же время о необходимости для учителей интегрировать в свои учебные программы больше практико-ориентированных учебных программ. Вопрос изменения у учащихся критического мышления и отношения к своей работе имеет решающее значение в развитии у учащихся способности мыслить самостоятельно и творчески.

Ключевые слова: критическое мышление; восприятие учителей; профессиональное развитие учителей; начальное образование; Европейские школы.

Annotation: This article presents the views and opinions of primary school students on the formation of critical thinking skills and at the same time on the need

for teachers to integrate more practice-based curricula into their curricula. The issue of changing students' critical thinking and attitudes to their work is crucial in developing students' ability to think independently and creatively.

Keywords: Critical thinking; teachers' perceptions; teachers' professional development; primary education; European Schools.

Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini shakllantirish uchun ta'lim tizimini mustahkamlash muhimligini tan oladi. Bolalarning tanqidiy fikrlash qobiliyati, bir tomondan faktlarga asoslangan bilimlardan foydalangan holda mulohaza yuritish va ochiq va izlanuvchan tafakkurni qabul qilish demakdir.

Shu o'rinda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning quyidagi gaplari yodimizga tushadi: "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak" [1]. O'sib kelayotgan o'quvchilarning ham davlatimiz rahbari aytganlaridek, tanqidiy tahlilni yoshligidan o'rgatib boradigan bo'lsak, biz o'ylaymizki, ushbu o'quvchi-yoshlar kelajakda yurtimizning yetuk kadrlari bo'lib yetishadi.

Biroq, bunga erishish uchun maktablarda tanqidiy fikrlashni yaxshilashlari uchun o'quv dasturlari ko'proq amaliy mashg'ulotlarga tayangan holda integratsiya qilinishi kerak. O'qituvchilar, psixologlar va faylasuflar bu borada bir fikrda bo'lishsa ham tanqidiy fikrlashning ahamiyati, kontseptsiyasi nimani anglatishi haqida hali ham kelishuv mavjud emas va o'qituvchilarni amaliyotda qo'llash uchun qanday tayyorlanishi kerakligi haqida bahs muzokazalar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'qituvchilari ushbu kontseptsiyani qanday qabul qilishlarini va ular o'zlarining maktablarida qanday professional fon tariqasida tanqidiy fikrlash tajribasini olib kelishlarini o'rganish edi.

Bryusseldagi (Belgiya) uchta Yevropa maktabida jami yigirma bir o'qituvchi yarim tizimli suhbatlar orqali so'roq qilindi. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar tanqidiy fikrlash tushunchasini yaxshi tushunadilar. Ular tanqidiy fikrlashni turli strategiyalar orqali faktlarni tahlil qilish, boshqa faraziy vaziyatlarni idrok etish va aniq faktlar bo'yicha shaxsiy fikrlarni shakllantirish va takomillashtirish qobiliyati deb hisoblaydilar. O'qituvchilarning fikriga ko'ra, bular tanqidiy fikrlashning asosiy xususiyatlari: turli xil madaniy muammolarga nisbatan fikr yuritish, hamkorlik qilish, tahliliy va ochiq fikrlash haqida o'z ifodasini topadi. O'qituvchilarning maktabdagi ta'limi, natijalar, bir tomondan, fikrlash xaritasini tuzish, guruh muhokamasi va sinfda tanqidiy fikrlashni faol o'rganish va rivojlantirish uchun hisobga olinadigan tegishli amaliyot ekanligini ko'rsatadi.

Boshqa tomondan, ular o'zlarining tajribalari hali ham cheklanganligini ta'kidlaydilar. Ularning kasbiy tajribasiga kelsak, ular o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida loyihaga asoslangan ta'lim va bolalar uchun falsafa orqali tanqidiy fikrlashni rag'batlantirishni uchratganliklarini ko'rsatadilar. Shu bilan birga, ular bu sohada hali ham tengdoshlarni o'rganish va o'qituvchilar malakasini oshirish jarayonida ilg'or tajriba almashish orqali qo'shimcha yordam ko'rsatish zarurligini ta'kidlaydilar.

Braun (1989) ta'kidlaydiki, vazifa va real hayot maqsadlaridan ajratilgan o'quv ko'nikmalari ta'lim oluvchilarga ob'ektiv testlarni yaxshi topshirish imkoniyatini berishi mumkin, lekin ular bu ko'nikmalarni yangi vaziyatlarda qo'llay olmaydilar [2].

Rixer ta'biri bo'yicha o'rganish va fikrlashning ta'rifi kognitiv psixologiya, falsafa va multimedia madaniyati ta'limi sohasidagi tadqiqotlar natijalariga asoslanadi [3].

Tanqidiy fikrlash – o'qish, yozish, so'zlash va eshitishga o'xshash jarayon. U faol, muvofiqlashtiruvchi shunday jarayonki, o'zida biror haqiqat to'g'risidagi fikrlarni qamrab oladi. Fikrlash kontekstdan tashqarida hosil qilinadigan ko'nikma emas. Tanqidiy fikrlash ta'limiy dastur yoki kundalik hayotning umumiy kontekstidan yiroqlashgan sharoitda o'rganilishi lozim bo'lgan hodisa ham emas.

Tanqidiy fikrlash va o'rganish g'oya va tajribalarning turli – tumanligini pedagoglar tushungan va qadrlagan vaqtdagina amalga oshadi. Tanqidiy fikrlash “yakkayu yagona to'g'ri javob”ni qabul qiladigan mentalitet jarayonida yuz bermaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish oson ish emas. Bu muayyan yosh davrida tugallangan va esdan chiqarilgan vazifa ham emas. Shu bilan birga tanqidiy fikrlashga olib boradigan tugallangan yo'l ham yo'q. Lekin tanqidiy fikrlovchilarning shakllanishiga yordam beruvchi muayyan o'quv sharoitlari to'plami mavjud [4]. Buning uchun: - tanqidiy fikrlash tajribasini egallashi uchun vaqt va imkoniyat berish; - o'quvchi-yoshlarga fikr yuritish uchun imkoniyat berish; - turli – tuman g'oya va fikrlarni qabul qilish; - o'quvchi-yoshlarning o'quv jarayonidagi faolligini ta'minlash; - o'quvchi-yoshlarni kulgiga qolmaslikka ishontirish kerak; - har bir o'quvchi-yoshlarning tanqidiy fikr yuritishga qodir ekanligiga o'zlarida ishonch hissini uyg'otish; - tanqidiy fikrlashning yuzaga kelishini qadrlash lozim. Shu munosabat bilan o'quvchi-yoshlar: - o'ziga ishonchni orttirish va o'z fikri hamda g'oyalarining qadrini tushunish; - o'quv jarayonida faol ishtirok etish; - turlicha fikrlarni e'tibor bilan tinglash; - o'z hukmlarini shakllantirishga hamda undan qaytishga tayyor turishi lozim.

Xulosa tariqasida shuni alohida ta'kidlash joizki, o'qituvchilar boshlang'ich ta'limda buni targ'ib qilish uchun yetarli darajada tayyor bo'lishlari uchun mavjud amaliyotlar orqali tanqidiy fikrlashni o'rgatish bo'yicha yaxshiroq tayyorgarlik ko'rishlari kerak. O'qituvchilarning idrokiga alohida e'tibor qaratilgan ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishi kontekstida “Tanqidiy fikrlashga oid amaliy kontekstlar”ni targ'ib qilish asoslarini aniqlashga yordam beradi. Natijalarning dolzarbligi “Tanqidiy fikrlashga oid amaliy kontekstlar” [5] bo'yicha innovatsion o'qitish usullari bilan shug'ullanadigan turli manfaatdor tomonlar (o'qituvchilar, maktab direktorlari, siyosatchilar, tadqiqotchilar) o'rtasida kelajakdagi ta'lim tadqiqotlari va dizayni uchun ishlatilishi mumkin.

Adabiyotlar

[1]. Sh.M.Mirziyoyev “Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak”. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-shtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan shtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga

bagishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza. 2017-yil 14-yanvar.

[2]. Bepalko V.P. Pedagogika i progressivnie texnologii obucheniya. M., «Pedagogika», 1995. 233 bet.

[3]. Farberman B.L. Progressivnie pedagogicheskie texnologii. -T.,1999. 165-b.

[4]. Pol, R. V., Elder, L. & Bartell, T. (1997). Kaliforniya o'qituvchisini tanqidiy fikrlash bo'yicha o'qitishga tayyorlash: Tadqiqot natijalari va siyosat bo'yicha tavsiyalar. O'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha Kaliforniya komissiyasi Sacramento: Kaliforniya.

[5]. Xalqaro kaos, murakkablik va sog'liq symposiumi (ICCLS 2013), 17-19 dekabr, Anqara, Kurka.

[6]. Rustam Shadiev, Wu-Yuin Hwang, Narzikul Shadiev, Mirzaali Fayziev, Tzu-Yu Liu, Lingjie Shen. Smart watches for making EFL learning effective, healthy, and happy // Challenges and Solutions in Smart Learning. Proceeding of 2018 International Conference on Smart Learning Environments, Beijing, China. 2018. 73-76 p. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-10-8743-1_11

[7]. Fayziyev M.A. Axborot texnologiyalarini o'rganish jarayonida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish // Fan, ta'lim va amaliyot integratsiyasi. ISSN: 2181-1776. Vol. 1 No. 02 (2021). 113-123 b. <https://bilig.academiascience.org/index.php/isepsmj/article/view/42>

[8]. Kiyamov N.S. Characteristics of the formation of musical culture in students //Journal of Critical Reviews. – 2020. – T. 7. – №. 5. – C. 1722-1729. https://drive.google.com/file/d/1kv4ya8TomZeRXj_PYZHRpTZbC0JZhKK/view